

“ ज्ञानाची शेती ”

प्रत्येकाकडे हवी अशी परसबाग !

घर तिथे परसबाग !!!

श्री. अंकुश बरडे, एम.एस.सी. (कृषी)

तुमच्याकडे जागा किती आहे त्यापेक्षा तुम्हाला त्याची आवड किती आहे हा प्रश्न महत्त्वाचा आहे. तुमच्याकडे घरा समोरील अंगण, आजूबाजूची मोकळी जागा, बाल्कनी, टेरेस, खिडक्याच्या सज्जामध्ये तुम्ही हे करू शकता फक्त तुम्हाला त्याची आवड असावी आणि आवड असेल तर सवड नक्कीच मिळेल. हे सुत्र परसबागेसाठी नक्की लागू होते. आज महाराष्ट्रामध्ये जवळपास 60 % पर्यंत शहरीकरण झालेले आहे, पोटा पाण्यासाठी, नवनवीन संधी शोधण्यासाठी, रोजगारासाठी आणि उज्वल भविष्यासाठी गाव खेड्यातून बाहेर पडलेल्या पहिल्या पिढीच्या मनाच्या कोपऱ्यामध्ये आपलं गाव, गावची यात्रा, आपले शेत आणि माती कुठेतरी, कधीतरी निवांत क्षणी डोकावत असतं परंतु शहरात जन्मलेली व वाढलेल्या पिढीचे गाव आणि मातीशी नाते निर्माण झाले नाही अशांसाठी मातीशी, निसर्गाशी नाते जोडण्यासाठी परसबाग एक योग्य पर्याय आहे तसेच आजकालच्या शहरी धकाधकीच्या जीवनामुळे आणि घड्याळाच्या काट्यावर चालणाऱ्या आयुष्यामुळे शेती, माती, बागकाम बऱ्याच जणांचे राहून गेलेले असते त्याची ही हौस परसबागेच्या माध्यमातून पूर्ण होऊ शकते.

परसबाग संकल्पना भारतीय संस्कृतीचा एक अविभाज्य भाग आहे, पूर्वीच्या काळी प्रत्येक घराच्या अंगणात विविध प्रकारच्या भाज्या, फळझाडे, फुलझाडे आणि एखाद दुसरी औषधी वनस्पती निश्चितपणे आढळून येत असे परंतु आधुनिक जीवनशैली, वाढते शहरीकरण आणि कमी होत चाललेल्या मोकळ्या जागा यामुळे परसबागेचे प्रमाण सध्या कमी होत आहे. कोविड - 19 नंतर आरोग्याबाबत वाढलेली जागरूकता, सेंद्रिय अन्नाची गरज आणि पर्यावरण संवर्धनाच्या दृष्टीने परसबागेचे महत्त्व पुन्हा वाढत आहे. परसबाग केवळ अन्न उत्पादनाची

पद्धत नसून कुटुंबाच्या आरोग्याची, पोषणाची आणि पर्यावरण संरक्षणाची प्रभावी संकल्पना आहे. परसबागेमध्ये उत्पादित फळे व भाजीपाल्याचा मुख्य उद्देश व्यवसायिक नफा मिळवणे नसून कुटुंबासाठी ताजे, पौष्टिक आणि संरक्षित अन्न उपलब्ध करून देणे हा असतो.

❖ परसबाग म्हणजे काय ?

परसबाग, किचन गार्डन, बॅकयार्ड गार्डन म्हणजे घराजवळील मोकळ्या जागेमध्ये, अंगणामध्ये, टेरेसवर, गच्चीवर, बाल्कनीत, कुंड्यामध्ये कुटुंबाच्या गरजा भागवण्यासाठी भाजीपाला, फळझाडे, फुल झाडे, मसाल्याची पिके, औषधी वनस्पती आणि शोभेची झाडे जोपासणे होय. परसबागेसाठी उपलब्ध पाण्याचा वापर करून स्वतःच्या कुटुंबास आवश्यक असणाऱ्या विविध प्रकारच्या भाज्या, फळे व औषधी वनस्पतींची लागवड केल्यास कोणतेही रासायनिक खत व किडनाशकांचा वापर टाळून स्वतःच्या गरजा भागवता येतात यास आपण परसबाग म्हणतो. आहात तज्ञांच्या मते एका प्रौढ व्यक्तीस समतोल आहारासाठी दररोज 85 ग्रॅम फळे व 300 ग्रॅम भाज्यांचे सेवन करणे आवश्यक असते परंतु आपल्या देशातील प्रतिमांशी हेच प्रमाण केवळ 120 ग्रॅम भाज्या एवढे आहे त्यामुळे घर तेथे परसबाग हा उपक्रम राबवून शक्य होईल तेवढ्या प्रमाणात परसबागेमध्ये भाज्यांचे उत्पादन घेण्यास अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. परसबाग म्हणजे कष्ट, शिस्त आणि निसर्गाशी जपलेले नाते यांचे सुंदर उदाहरण आहे.

प्रचलित भाजीपाला उत्पादन करत असताना शेतकरी मोठ्या प्रमाणावर रासायनिक खतांचा व किडनाशकांचा वापर करत आहे ज्यामुळे जमिनीच्या आरोग्यासह मानवी आरोग्यावर सुद्धा गंभीर परिणाम होत आहेत त्यामुळे कॅन्सर मधुमेह इत्यादी जीवनशैलीच्या आजारांचे प्रमाण मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे त्यामुळे पुन्हा एकदा निसर्गाकडे चला, सेंद्रिय शेती करा असा सल्ला डॉक्टर तसेच कृषी तज्ञ देत असतात. कोणत्याही रासायनिक खतांचा व किड नाशकांचा वापर न करता शेणखत, गांडूळ खत तसेच इतर स्थानिक व नैसर्गिक निविष्टांचा वापर करून परसबाग जोपली जाते त्यामुळे पिकांची निरोगी वाढ होते व त्यापासून चविष्ट आणि सुरक्षित उत्पादन मिळते. परसबाग केवळ अन्न उत्पादनाचे साधन नसून स्वावलंबन, आरोग्य, पर्यावरण संरक्षण तसेच आत्मनिर्भर होण्याचा मार्ग आहे.

❖ परसबागेची उद्दिष्टे :

घरातील सर्व सदस्यांच्या सदृढ आरोग्यासाठी कमी खर्चात पोषक असा सकस आहार मिळवण्यासाठी घराजवळ परसबाग असावी.

- ✓ स्वतःसाठीच्या आवश्यक ताज्या भाज्या व पौष्टिक फळांचे उत्पादन घेणे.
- ✓ फळे व भाज्यावर होणारा खर्च कमी करणे.

- ✓ सेंद्रिय पद्धतीने घेण्यात येणारी फळे व भाजीपाला उत्पादनामधून शरीरास आवश्यक जीवनसत्वे, खनिजे, कर्ब पदार्थ, प्रथिने विपुल प्रमाणात मिळतात त्यामुळे कुपोषण कमी करता येते.
- ✓ उपलब्ध पाण्याचा सदुपयोग करता येतो.
- ✓ टाकाऊ पासून टिकाऊ म्हणजेच घरातील सेंद्रिय कचऱ्याचे कंपोस्ट तयार करता येते.
- ✓ स्वतः उत्पादित केलेले विषमुक्त अन्नाचे सेवन केल्यामुळे शेतीमध्ये वाढत जीवनशैलीचे आजार दूर ठेवता येतात.
- ✓ सेंद्रिय शेतीला प्रोत्साहन मिळते.
- ✓ स्थानिक वाणाचे बियाणे संवर्धन व वापर केल्यामुळे सकस अन्न मिळवण्यास मदत होते.
- ✓ नवनिर्मितीची अनुभव घेता येतो, निसर्गाशी जवळीक वाढते.
- ✓ मातीशी नाळ जोडणे,
- ✓ परसबागेमध्ये विविध प्रकारची कामे केल्यामुळे शारीरिक व्यायाम होतो त्यामुळे ताण तणाव कमी होण्यास मदत होते.
- ✓ निसर्गाचे संवर्धन होते, पर्यावरण संवर्धन होते, परिसर स्वच्छ, हिरवागार आणि आकर्षक ठेवला जातो.
- ✓ परसबागेमधील विविध प्रकारच्या वनस्पतीमुळे मधमाशा, फुलपाखरे व पक्षी संवर्धन होते.
- ✓ फावल्या वेळात शेती कामाचा छंद जोपासून मनोरंजन होते.
- ✓ परसबागेचे क्षेत्र थोडेसे मोठे असल्यास त्यामधून अतिरिक्त उत्पन्न मिळू शकते
- ✓ मुलांमध्ये शेतीची आवड निर्माण करता येते.

❖ परसबागेसाठी आवश्यक बाबी :

- ✓ दररोज 6 ते 8 तास सूर्यप्रकाश मिळेल अशी जागा.
- ✓ पुरेशा स्वच्छ पाण्याची व्यवस्था आवश्यक असते.
- ✓ उत्तम निचरा होणारी जमीन.
- ✓ सुपीक, भुसभुशीत व सेंद्रिय पदार्थांनी समृद्ध माती.
- ✓ कुंपण व संरक्षणाची व्यवस्था
- ✓ पाण्याची बचत करण्यासाठी सुधारित सिंचन पद्धती.
- ✓ बाल्कनीत परसबाग करण्यासाठी कुंड्या, ग्रीबॅग, ट्रे, हँगिंग बास्केट इत्यादी
- ✓ बाग कामासाठीची अवजारे उदा. टिकाव, फावडे, खुरपे, फवारणी पंप, इत्यादी.
- ✓ आणि सर्वात महत्वाचे म्हणजे आपला वेळ आणि आवड.

❖ जागेची निवड व पूर्वतयारी :

- ✓ परसबागेसाठी किती क्षेत्र आवश्यक आहे यास फार काही महत्त्व नसते. इच्छा असेल तर मार्ग निघतो या उक्तीनुसार घराचे अंगण, गच्ची व मोठ्या शहरांमध्ये बाल्कनी किंवा टेरेस यासारख्या उपलब्ध जागेचा वापर करून परसबाग तयार करता येते. प्रत्येक शेतकऱ्यांनी स्वतःसाठी आवश्यक असणाऱ्या सर्व प्रकारच्या फळे, भाजीपाला, फुलपिके, मसाला पिके व औषधी गुणधर्म असलेल्या विविध वनस्पतींचे उत्पादन शेताच्या एका कोपऱ्यात, घराजवळ, विहिरीजवळ सेंद्रिय पद्धतीने उत्पादन घेऊ शकतात यासाठी महिलांनी पुढाकार घेतल्यास हे सहज शक्य आहे. परसबागेची जागा एकदा निश्चित झाल्यानंतर ती जमीन 30 ते 40 सेंटीमीटर खोलवर खोदून घ्यावी. खोदकामात निघालेले दगड, गोटे व लहान - मोठी झुडपे काढून घ्यावीत व त्यानंतर या जमिनीमध्ये 10 किलो शेणखत किंवा गांडूळ खत प्रति चौरस मीटर या प्रमाणात मिसळून घ्यावे आणि बेड तयार करावेत. पाण्याचा निचरा होण्यासाठी परसबागेस उतार द्यावा जेणेकरून पावसाचे किंवा सिंचनाचे अतिरिक्त पाणी बाहेर निघून जाईल.

❖ परसबागेचे क्षेत्र व आकारमान :

जागेची उपलब्धता आणि कुटुंबातील सदस्यांची संख्या यांचा विचारात घेऊन, भाज्यांची आणि फळांची गरज ओळखून परसबागेचे क्षेत्र निश्चित करावे. 1 गुंठ्यापासून 20 गुंठे क्षेत्रावर परसबागेची निर्मिती करू शकतो. 10 गुंठे पेक्षा जास्त क्षेत्र असलेल्या परसबागेस आपण मोठी परसबाग म्हणू शकतो तसेच 5 ते 10 गुंठे क्षेत्र असलेल्या परसबागेस आपण मध्यम परसबाग म्हणू शकतो आणि 2 ते 5 गुंठे क्षेत्रावर परसबाग केल्यास त्यास छोटी परसबाग म्हणू शकतो. शेतकऱ्यांनी करावयाची परसबाग शक्यतो घराजवळ, गोठ्याजवळ किंवा विहिरीजवळ असावी जेणेकरून कायमस्वरूपी त्या परसबागेकडे लक्ष राहील.

❖ परसबागेचे आखणी :

आपल्याकडे असलेल्या जागेचा पुरेपूर वापर करण्यासाठी प्रथमतः कोणकोणत्या पालेभाज्या, फळभाज्या, वेलवर्गीय फळभाज्या, फळ पिके, औषधी वनस्पती, फुल झाडांची लागवड करावयाची आहेत याची यादी करावी व त्यानुसार एक कच्चा आराखडा तयार करावा आणि त्यानुसार बागेची आखणी करावी. बऱ्याच वेळा कमी जागेत जास्तीत जास्त कोणास झाडांची संख्या ठेवण्याचा प्रयत्न केला जातो परंतु त्यापासून फारसे उत्पादन मिळत नाही, केवळ झाडाची गर्दी किंवा दाटी होते.

- ✓ आपल्याकडे उपलब्ध असलेल्या जागेचा पुरेपूर उपयोग करण्यासाठी पालेभाज्याचे व फळभाज्यांचे बेड प्रथम निश्चित करावेत.
- ✓ मोठ्या फळझाडांची जागा निश्चित करावी व त्यानुसार जमीन तयार करून घ्यावी व खड्डे खोदावेत.
- ✓ फळ पिकामध्ये योग्य ते अंतर ठेवावे. फळझाडे लावण्यापूर्वी 2 ते 3 फूट लांबी, रुंदी व खोलीचे खड्डे घ्यावेत व ते शास्त्रोक्त पद्धतीने भरून लागवड करावी.
- ✓ फळ पिक लागवडीसाठी शक्यतो कलमांची निवड करावी, कलम 1 ते 1.5 वर्ष वयाचे असावे त्यापेक्षा जास्त वयाची फळझाडे विकत घेऊ नयेत.
- ✓ वेलवर्गीय पिकासाठी आधार तसेच मंडप करण्यासाठी पुरेशी जागा असावी त्यासाठी भिंतीच्या कडेला वेलवर्गीय फळभाज्या लावाव्यात.
- ✓ काही फळभाज्या उदाहरणार्थ वांगी, टोमॅटो, मिरची या पिकाची रोपे तयार करून त्यांची पुर्नलागवड केली जाते त्यासाठी बेडवर रोपे तयार करण्यासाठी थोडीशी जागा राखून ठेवावी.

❖ परसबागेमधील लागवड करावयाच्या वनस्पतीचे प्रकार : योग्यदायी..!

- ✓ पालेभाज्या : पालक, मेथी, माठ, शेंपू, कोथिंबीर, चुका, अंबाडी, तांदुळजा.
- ✓ फळभाज्या : टोमॅटो, वांगी, मिरची, भेंडी, दोडका, कारले, घेवडा, काकडी.
- ✓ कंद भाज्या : मुळा, गाजर, बीट, कांदा, लसूण.
- ✓ फळ झाडे : पपई, शेवगा, पेरू, लिंबू, डाळिंब, केळी, सीताफळ, संत्रा, बोर.
- ✓ फुलझाडे : झेंडू, गुलाब, मोगरा, जास्वंद, शेवंती.
- ✓ औषधी वनस्पती : तुळस, कोरफड, पुदिना, लेमन ग्रास.
- ✓ मसाला पिके : हळद, अद्रक, कढीपत्ता.

❖ हंगाम निहाय पिकाच्या लागवडीचे नियोजन :

वर नमूद केल्याप्रमाणे आपणास विविध प्रकारच्या भाज्यांची व फळांची लागवड परसबागेमध्ये करता येते परंतु प्रत्येक फळ व भाजीपालासाठी विशिष्ट लागवडीचा हंगाम असतो त्यानुसार लागवडीचे नियोजन करणे आवश्यक असते. बिगर हंगामी भाज्यांची लागवड केल्यास किड व रोगांचा प्रादुर्भाव वाढतो आणि उत्पादन कमी मिळते. खाली नमूद केल्याप्रमाणे हंगामनिहाय भाज्यांची लागवड करावी.

- ✓ वर्षभर लागवड करता येणारी पिके : पालक, मेथी, कोथिंबीर, माठ, भेंडी, मिरची, वांगी, टोमॅटो.
- ✓ खरीप (पावसाळी) पिके : दोडका, कारले, घोसाळे, काकडी, भोपळा, चवळी.
- ✓ रब्बी (हिवाळी) पिके : फ्लावर, कोबी, गाजर, मुळा, बीट, वाटाणा.
- ✓ उन्हाळी पिके : भेंडी, काकडी, चवळी, माठ.
- ✓ फळ पिकाची लागवड शक्यतो जून - जुलै महिन्यामध्ये करावी.
- ✓ नोव्हेंबर - डिसेंबर महिन्यातील अति थंडी व एप्रिल - मे मधील अति उष्ण तापमानात पिकाची लागवड करू नये.

❖ बियाणे व रोपांची उपलब्धता :

परसबागेमध्ये विविध प्रकारच्या पालेभाज्या, फळभाज्या, वेलवर्गीय भाज्या तसेच फळ पिकांची लागवड करण्यासाठी बी - बियाणे तसेच कलमे विकत आणावी लागतात. सौ वंदना शिवा, महाराष्ट्रातील पद्मश्री सौ राहीबाई पापरे, समिंद्राताई सावंत, बारामती, तसेच अशी बरीच मंडळी आहे ज्यांनी आपल्याकडील पारंपारिक, स्थानिक व गावरान बियाणे जतन करून ठेवले आहे. परसबागेतील लागवडीसाठी स्थानिकरित्या बियाणे उपलब्ध न झाल्यास विविध कृषी प्रदर्शनामध्ये आपणास हमखास स्थानिक वाणांची बियाणे उपलब्ध होतात, त्यांच्याकडून पहिल्या वर्षी बियाणे विकत घ्यावे त्यापासून स्वतःचे बियाणे स्वतः तयार करावे व निरंतरपणे त्यापुढील हंगामात स्वतःकडील बियाणे लागवडीसाठी वापरावे. फळ पिकासाठी शासनमान्य रोपवाटिकेमधून 1 ते 1.5 वर्ष वयाची कलमे विकत आणून लागवड करावी.

❖ प्रत्यक्ष लागवडीचे नियोजन :

- ✓ टोमॅटो, वांगी, मिरची इत्यादी फळभाज्यांसाठी प्रथम गादी वाफ्यावर रोपे तयार करून रोपांचे वय 1 महिना झाल्यानंतर त्यांची पुनः लागवड करावी.
- ✓ सर्व प्रकारच्या भाज्यांची लागवड लागवड शक्यतो गादीवाफ्यावर करावी, सपाट वाफा किंवा सरी वरंबा पद्धतीचा अवलंब शक्यतो करू नये.

- ✓ फळभाज्यामध्ये दोन ओळींमध्ये आणि दोन रोपांमध्ये दोन फूट किंवा त्यापेक्षा जास्त अंतर ठेवावे तर पालेभाज्या पातळ पेराव्यात.
- ✓ फळ पिकाची लागवड दोन झाडातील अंतर 10 ते 15 फूट ठेवून करावी.

❖ 3 - 4 लेअर परसबाग :

- ✓ परसबागेमध्ये जागा खूप कमी असल्यास तीन - चार लेयरमध्ये विविध प्रकारच्या भाज्यांची लागवड करावी.
- ✓ त्यासाठी प्रथम बेडमध्ये हळद, आले, मुळा, बीट, गाजर या कंदवर्गीय पिकाची लागवड करावी. त्याच बेडवर जिवंत आच्छादन म्हणून पालेभाज्याची लागवड करावी.
- ✓ या बेडवर ठराविक अंतरावर वेलवर्गीय पिकाची लागवड करावी.
- ✓ दर 10 फूट अंतरावर पपई, केळी, शेवगा, हादगा या पिकाची लागवड करावी या पद्धतीने आपणास 3 ते 4 लेयरची परसबाग उभी करता येते.

❖ माती व खत व्यवस्थापन :

परसबागेसाठी भुसभुशीत, सुपीक आणि सेंद्रिय पदार्थांनी समृद्ध अशी माती उपलब्ध करून घ्यावी. त्यासाठी चांगले कुजलेले शेणखत, कंपोस्ट खत किंवा गांडूळ खत मातीमध्ये मिसळावे. आपल्याकडील माती खूप हलकी असेल तर 15 सेंटीमीटर जाडीचा गाळाच्या मातीचा थर त्यावर द्यावा. सुरुवातीस 5 ते 10 किलो चांगले कुजलेले शेणखत प्रति चौरस मीटर या प्रमाणात वापरावे. घरातील भाजीपाल्याचे अवशेष, फळांच्या साली, झाडाची पाने, पूर्वीच्या पिकांच्या मुळ्या, खोड, इत्यादी सेंद्रिय टाकाऊ पदार्थ कुजवून त्यापासून सेंद्रिय खत तयार करून त्याचा नियमितपणे वापर करावा. ज्यामुळे मातीतील सूक्ष्म जीवांची संख्या व कार्यक्षमता वाढते, मातीची सुपीकता टिकून राहते आणि उत्पादनाची गुणवत्ता सुधारते. शक्यतो कोणतेही रासायनिक तसेच सेंद्रिय खत बाजारातून विकत आणून परसबागेसाठी वापरू नये. तसेच पिकास दर महिन्याला एक वेळेस जीवामृत द्यावे.

❖ पाणी व्यवस्थापन :

पिकांच्या गरजेनुसार नियमित पाणी द्यावे शक्यतो पाणी सकाळी किंवा सायंकाळी द्यावे. पिक वाढीसाठी ओलावो आवश्यक असतो, चिखल नाही. पाणी देण्यासाठी झारी, ठिबक सिंचन, मायक्रो स्प्रींकलर, रेन पाईप, इत्यादी साधनांचा वापर करता येतो. शक्यतो पाटाने पाणी देऊ नये. झाडांच्या खोडाजवळ जैविक आच्छादन करावे ज्यामुळे पाण्याचे बाष्पीभवन होत नाही, ओलावा टिकवण्यास मदत होते, तण नियंत्रण होते आणि मातीचे तापमान संतुलित राहते. परसबागेचे क्षेत्र जास्त असल्यास प्लास्टिक मल्टिप्लेक्सचा वापर करता येतो. परसबागेमध्ये पावसाची अथवा सिंचनाचे पाणी साचणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

❖ किड व रोग व्यवस्थापन :

परसबागेमध्ये सेंद्रिय खताचा भरपूर वापर केल्यास व शिफारशी प्रमाणे हंगामनिहाय पिकाची लागवड केल्यास किड व रोगांचे प्रमाण अत्यल्प राहते. परसबागमध्ये शक्यतो रासायनिक किड नाशकांचा वापर टाळावा. किड व रोग नियंत्रणासाठी खालील प्रमाणे उपाययोजना कराव्यात.

- ✓ हंगामी पिके जागा बदलून घ्यावीत, पिकाची फेरपालट करावी.
- ✓ पेरणीपूर्वी बिजामृतची बीज प्रक्रिया करावी.
- ✓ शिफारशीतील हंगामात पिकाची लागवड करावी, बिगर हंगामी पिके घेण्याचे टाळावे.
- ✓ दोन रोपांमध्ये पुरेशे अंतर ठेवावे, रोपांची दाटी, गर्दी होणार नाही हे पहावे.
- ✓ जमीन आच्छादित ठेवावी त्यासाठी पिकाचे जिवंत आच्छादन, सेंद्रिय पदार्थाचे आच्छादन किंवा प्लास्टिक आच्छादन करावे.
- ✓ रस शोषण करणाऱ्या किडींच्या नियंत्रणासाठी निळे व पिवळे चिकट सापळे लावावेत.
- ✓ फळमाशीच्या नियंत्रणासाठी फळमाशीचे सापळे लावावेत.
- ✓ प्रतिबंधात्मक उपाययोजना अंतर्गत 5 % लिंबोळी अर्काची नियमित फवारणी करावी.
- ✓ परसबाग तण मुक्त ठेवावी.
- ✓ पिकाचे पोषण एकात्मिक पद्धतीने करावे, त्यासाठी सेंद्रिय खताचा भरपूर वापर करावा.
- ✓ पावसाळी आणि हिवाळी हंगामात जैविक किडनाशकांची आळवणी करावी त्यासाठी ट्रायकोडर्मा, सुडोमोनास, प्यासीलोमायसिस, बिव्हेरिया, मेटारायझम इत्यादींचा वापर करावा.
- ✓ लेक्यानिसिलीयम लेक्यानी, बॅसिलस सबटिलिस, बॅसिलस थुरेनजेनेसिस, नोमुरिया रिलाई या जैविक किडनाशकांची फवारणी दर 15 दिवसांनी घ्यावी.
- ✓ परसबागेमध्ये एक प्रकाश सापळा बसवावा.
- ✓ दशपर्णी अर्क, अग्निअस्त्र, ब्रह्मास्त्र, इत्यादी प्रकारची जैविक किडनाशके स्वतः बनवून किड व रोग नियंत्रणासाठी वापरावीत.

घर तेथे परसबाग हा विचार प्रत्येक घरासाठी आणि व्यक्तीसाठी अत्यंत उपयुक्त असा उपक्रम असून त्यापासून कमी खर्चात, कमी जागेत आणि सेंद्रिय पद्धतीने पिकवलेल्या भाज्या, फळे व औषधी वनस्पतीचे उत्पादन वर्षभर घेता येणे शक्य आहे. योग्य नियोजन, पिकाची फेरपालट, सुधारित सिंचन पद्धती, सेंद्रिय खताचा वापर आणि एकात्मिक किड व रोग व्यवस्थापन इत्यादी पद्धतींचा वापर करून परसबाग अधिक उत्पादनक्षम, पर्यावरण पूरक आणि शाश्वत करता येते.

ज्ञानाच्या शेतीच्या माध्यमातून शेतकरी असो किंवा शहरी भागातील ग्राहक असो यांच्यासाठी परसबागेमध्ये किंवा शेतामध्ये लागवड करावयाच्या सर्व पिकाबाबतची अत्यंत तंत्रशुद्ध माहिती " ज्ञानाच्या शेती " या वेबसाईटवर उपलब्ध करून देण्यात आलेली आहे ज्यामुळे सध्या शेती करत असलेले शेतकरी तसेच ज्या नवीन मंडळींना शेती करावयाची आहे त्यांच्यासाठी ही माहिती अत्यंत उपयुक्त आहे. ज्ञानाच्या शेतीच्या वेबसाईटवर केवळ पिकनिहाय माहितीच नाही तर इतर शेतीच्या संदर्भातील जमीन, माती, पाणी, किड, रोग इत्यादी विषयाबाबत लेखाद्वारे सखोल मांडणी केलेली आहे ज्यामुळे शेती संबंधित सर्व घटकांना ही माहिती अत्यंत उपयुक्त ठरेल. या सर्वांचा उद्देश केवळ शेती संबंधित सखोल तांत्रिक माहिती सर्व संबंधित घटकापर्यंत पोहोचवणे हा असून कोणताही व्यापारी उद्देश डोळ्यासमोर ठेवण्यात आलेला नाही. ही माहिती पोहोचवत असताना शेतकऱ्यांसाठी शेती फायद्याची आणि ग्राहकासाठी आरोग्यदायी कशी करता येईल यासाठी एकात्मिक शेतीचे मॉडेल डोळ्यासमोर ठेवलेले आहे, ज्ञानाच्या शेतीची कास धरल्यास शेतकऱ्यांचा पिक उत्पादन खर्च कमी होईल, शेतकऱ्यांसाठी शेती फायद्याची व ग्राहकासाठी " विषमुक्त (Residue Free) " अन्नाचा पुरवठा करणे शक्य होणार आहे त्याच सोबत शेतीमधील रसायनांचा वापर कमी करून पर्यावरणाचे रक्षण होईल.

